

BOLALARNI INGLIZ TILIGA O'RGATISH METODLARI

U.Maxamadiyeva

JDFPU qoshidagi akademik litsey o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ingliz tili o'rganish metodlari — bu til o'rganish jarayonida qo'llaniladigan turli pedagogik yondashuvlar va texnikalardir. Har bir metod o'quvchilarning ehtiyojlari, yoshiga, maqsadlariga va o'rganish sharoitlariga qarab tanlanadi.*

Kalit so'z: *Bola, ta'lim. Ta'lim olish metodlari, ingliz tiliga o'rganish yo'llari*

Abstract: *English teaching methods are different pedagogical approaches and techniques used in the language learning process. Each method is selected based on the needs, age, goals, and learning conditions of the students.*

Keywords: *Child, education. Learning methods, ways of teaching English*

Абстрактный: *Методы обучения английскому языку – это различные педагогические подходы и приёмы, используемые в процессе изучения языка. Каждый метод выбирается с учётом потребностей, возраста, целей и условий обучения учащихся.*

Ключевые слова: *Ребёнок, образование, методы обучения, способы преподавания английского языка.*

O'zbekistonda ingliz tilining o'rganishining ahamiyatini va uning xalqaro til sifatidagi rolini tahlil qiladi. Ingliz tili hozirgi kunda global kommunikatsiya, biznes, ta'lim va madaniyat sohalarida asosiy vositaga aylandi. O'quvchilarga ingliz tilini o'rganish jarayonida to'g'ri yondashuvlar va metodologiyalarni taqdim etish orqali, ingliz tilni muvaffaqiyatli o'zlashtirish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni rivojlantirishga o'qituvchining mahorati dars jarayonin ing sifat samaradorligini yuqorida bo'lishi yordam beradi. Shuningdek, xorij tajribasi va O'zbekistondagi

ingliz tili ta'limining sifatini oshirish muhim hisoblanadi. Bu esa bevosita ingliz tilini o'rgatish metodlariga borib taqaladi.

Ingliz tili o'rgatish metodlari — bu til o'rganish jarayonida qo'llaniladigan turli pedagogik yondashuvlar va texnikalardir. Har bir metod o'quvchilarning ehtiyojlari, yoshiga, maqsadlariga va o'rganish sharoitlariga qarab tanlanadi. Quyida ingliz tilini o'rgatishda eng ko'p qo'llaniladigan asosiy metodlar keltirilgan.

1. An'anaviy grammatika-tarjimaviy metod (Grammar-Translation Method)

- Til qoidalari va grammatikani o'rganishga asoslanadi.
- So'zlar va gaplar tarjimasiga ko'p e'tibor beriladi.
- O'quvchilar ko'pincha yozma mashqlar va tarjimalar orqali o'rganadi.
- Kamroq nutqga va amaliy muloqotga urg'u beriladi.

2. To'g'ridan-to'g'ri metod (Direct Method)

- Faqat o'rgatilayotgan til orqali o'qitish.
- Grammatik qoidalar alohida tushuntirilmaydi, balki kontekstda o'rganiladi.
- Nutq ko'nikmalarini rivojlantirishga katta e'tibor.
- O'quvchilar ko'proq og'zaki mashqlar va dialog orqali o'rganadi.

3. Audiolingval metod (Audiolingual Method)

- Til o'rganish takrorlash, nutq namunalarini eshitish va takrorlashga asoslanadi.

- Dialoglar va matnlarni yodlash ko'p qo'llaniladi.
- Grammatik strukturalar ko'p mashq qilinadi.
- Nutqni avtomatlashtirishga urg'u beriladi.

4. Kommunikativ metod (Communicative Language Teaching)

- Tilni muloqot vositasi sifatida o'rganishga qaratilgan.
- Real hayotiy vaziyatlarda nutq mashqlari o'tkaziladi.
- O'quvchilar o'z fikrlarini ifoda etishga, tinglash va tushunishga o'rgatiladi.
- Grammatik qoidalar amaliy kontekstda o'rganiladi.

5. Vazifaga yo'naltirilgan metod (Task-Based Language Teaching)

- O'quvchilar tilni ma'lum vazifalarni bajarish orqali o'rganadi.

- Vazifalar real hayotdagi holatlarga o'xshash bo'ladi (masalan, xarid qilish, yo'l so'rash).

- Til o'rganish jarayoni faol va interaktiv bo'ladi.

6. Total Physical Response (TPR)

- Til o'rgatishda harakat va jismoniy faoliyatdan foydalanish.

- O'qituvchi buyruqlar beradi, o'quvchilar esa ularni harakat bilan bajaradi.

- Ayniqsa boshlang'ich bosqichdagi bolalar uchun samarali.

7. Lexical Approach (Leksikal yondashuv)

- Tilni so'z va iboralar majmuasi sifatida o'rganish.

- Grammatikadan ko'ra lug'at va frazeologiyaga ko'proq e'tibor beriladi.

- Tilni tabiiy va kontekstda o'rganishga urg'u beriladi.

8. Blended Learning (Aralash ta'lim)

- An'anaviy darslar va onlayn ta'lim vositalarini birlashtirish.

- Interaktiv platformalar, video darslar, onlayn testlar qo'llaniladi.

- O'quvchilarga mustaqil o'rganish uchun ko'proq imkoniyatlar yaratiladi.

Xulosa

Ingliz tilini o'rgatishda samarali natijalarga erishish uchun ko'pincha bir nechta metodlarni uyg'unlashtirish tavsiya etiladi. Har bir o'quvchining ehtiyojlari va qobiliyatlarini hisobga olgan holda metodlarni moslashtirish muhimdir.

An'anaviy grammatika-tarjimaviy metodi orqali ta'lim berishda e'tibor berilishi kerak bo'lgan asosiy jihatlar:

An'anaviy grammatika-tarjimaviy metod — bu til o'rgatishda grammatik qoidalarni o'rganish va matnlarni tarjima qilishga asoslangan usul. Bu metod ko'plab yillar davomida qo'llanilgan va ayniqsa yozma til ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali hisoblanadi. Shu bilan birga, undan samarali foydalanish uchun quyidagi jihatlariga e'tibor berish muhim:

1. Grammatikani tizimli o'rgatish

- Grammatik qoidalarni aniq va tizimli ravishda tushuntirish.

- Har bir yangi grammatik mavzu oldidan avvalgi mavzularni takrorlash.

- Qoidalarni nazariy jihatdan o'rganishni amaliy mashqlar bilan mustahkamlash.

2. Tarjima amaliyotiga e'tibor

- Matnlarni tarjima qilishda kontekstga e'tibor berish.
- Tarjimada so'zma-so'z emas, balki ma'noga e'tibor qaratish.
- Tarjimani o'quvchilarning darajasiga moslashtirish.

3. Lug'at boyligini rivojlantirish

- Yangi so'z va iboralarni alohida o'rgatish.
- So'zlarni mavzuga bog'lab o'rgatish (tematik lug'at).
- So'zlarning turli ma'nolari va qo'llanilishiga e'tibor berish.

4. Yozma ko'nikmalarni rivojlantirish

- Grammatik qoidalar asosida yozma mashqlar berish.
- Matn yozish, tarjima qilish, insho va qisqa hikoyalar yozishga urg'u berish.
- Yozma ishlarni tahlil qilish va xatolarni tuzatish.

5. Nutq ko'nikmalariga e'tibor

- An'anaviy metodda nutq ko'nikmalari kamroq rivojlantiriladi, shuning uchun nutq mashqlarini alohida qo'shimcha tarzda tashkil etish zarur.
- Dialog va suhbat mashqlarini kiritish orqali og'zaki til ko'nikmalarini mustahkamlash.

6. O'quvchilarning qiziqishini saqlash

- Darslarni qiziqarli va mavzuga oid matnlar bilan boyitish.
- Tarjima va grammatikani hayotiy vaziyatlar bilan bog'lashga harakat qilish.
- O'quvchilarni faol ishtirokga undash.

7. Sinov va baholash

- Grammatik bilimlarni muntazam ravishda testlar va yozma ishlar orqali baholash.
- Tarjima va yozma ko'nikmalarni alohida baholash.
- O'quvchilarning kamchiliklarini aniqlab, ularga yordam ko'rsatish.

An'anaviy grammatika-tarjimaviy metodni samarali qo'llash uchun grammatikani chuqur va tizimli o'rgatish, tarjima jarayonida mazmuniy yondashuvni qo'llash, yozma va nutq ko'nikmalarini uyg'un rivojlantirish zarur. Shu bilan birga, o'quvchilarning qiziqishi va motivatsiyasini saqlashga e'tibor qaratish muhimdir.

Tarjima amaliyotiga oid usullar ko'rgazmalar

Tarjima o'rgatishda turli usullar va texnikalar qo'llaniladi, ular o'quvchilarning tarjima ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Quyida tarjima amaliyotida keng qo'llaniladigan asosiy usullar va ularni ko'rgazmali tarzda tashkil etish uchun tavsiyalar keltirilgan.

1. So'zma-so'z tarjima (Literal Translation)

- Tavsif: Matnni so'zma-so'z tarjima qilish.
- Ko'rgazma:
 - Matnning asl qismi va uning so'zma-so'z tarjimasi yonma-yon taqdim etiladi.
 - Qiyinchiliklarni ko'rsatish uchun noto'g'ri so'zma-so'z tarjima misollari keltiriladi.
 - Diagramma yoki jadvalda so'zma-so'z tarjima va to'g'ri tarjima farqlari ko'rsatiladi.

Usul	Ko'rgazma shakli	Materiallar
So'zma-so'z tarjima	Yonma-yon matn va tarjima	Matn qog'ozlari, slaydlar
Ma'noga asoslangan tarjima	Kalit so'zlar ajratilgan matn	Rangli markerlar, diagrammalar
Erkin tarjima	Asl va erkin tarjima taqqoslanishi	Slaydlar, plakatlar
Qiyosiy tarjima	Jadval va grammatik diagramma	Diagrammalar, taqqoslash jadvali
Tarjima strategiyalari	Interaktiv mashqlar, guruh ishlari	Kartochkalar, dasturni qo'llash

2. Ma'noga asoslangan tarjima (Semantic Translation)

- Tavsif: Matnning asosiy mazmuni va ma'nosini saqlab tarjima qilish.
- Ko'rgazma:
 - Asl matn va uning ma'noga asoslangan tarjimasi taqqoslanadi.
 - Matnning ma'nosini ifodalovchi kalit so'zlar va iboralar alohida ajratiladi.

- Grafikada ma'noni saqlash uchun qaysi so'zlar o'zgartirilgani ko'rsatiladi.

3. Erkin tarjima (Free Translation)

- Tavsif: Matnning umumiy mazmunini erkin ifodalaydigan tarjima.

- Ko'rgazma:

- Asl matn va erkin tarjima taqqoslanadi.
- Tarjimada qo'llangan sinonimlar va o'zgartirishlar ko'rsatiladi.
- Matnni qisqartirish yoki kengaytirish misollari bilan ko'rgazma.

4. Qiyosiy tarjima (Contrastive Translation)

- Tavsif: Asl til va maqsad tilining grammatik va leksik farqlarini hisobga olgan tarjima.

- Ko'rgazma:

- Asl matn va tarjima qilingan matnning grammatik tuzilmalari taqqoslanadi.

- Jadval yoki diagrammada til xususiyatlari ko'rsatiladi.
- Noto'g'ri tarjima va to'g'ri tarjima misollari taqdim etiladi.

5. Tarjima strategiyalari bo'yicha mashqlar

- Ko'rgazma:

- O'quvchilarga turli matn qismlari beriladi, ularni so'zma-so'z, ma'noga asoslangan yoki erkin tarzda tarjima qilish so'raladi.

- Tarjima variantlari doskada yoziladi va muhokama qilinadi.
- Har bir strategiyaning afzalliklari va kamchiliklari ta'kidlanadi.

6. Vizual ko'rgazmalar uchun tavsiyalar

7. Misol uchun ko'rgazmali mashq

Matn:

"The weather is nice today."

- So'zma-so'z tarjima: "Havo yaxshi bugun."
- Ma'noga asoslangan tarjima: "Bugun ob-havo yaxshi."
- Erkin tarjima: "Bugun kun juda yoqimli."

Bu misol asosida tarjima usullarining farqlari ko'rsatiladi.

Tarjima amaliyotida turli usullarni o'rgatish o'quvchilarga tarjimani tushunish va turlicha vaziyatlarda qo'llash imkonini beradi. Ko'rgazmali materiallar yordamida bu jarayon yanada tushunarli va interaktiv bo'ladi.

Tarjima amaliyotiga oid usullar o'quvchilarda turli muhim til va tafakkur ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi. Quyida tarjima usullarining asosiy ta'siri va shakllantiradigan ko'nikmalarini batafsil tushuntirib beraman.

1. Til ko'nikmalari

- Lug'at boyligini oshirish

Tarjima jarayonida yangi so'zlar, iboralar va ularning turli ma'nolari bilan tanishiladi.

- Grammatik tuzilmani tushunish

Asl til va maqsad tilidagi grammatik farqlarni tahlil qilish orqali grammatika bilimlari mustahkamlanadi.

- Tilning kontekstda qo'llanilishi

So'zlarning turli kontekstlarda qanday o'zgarishini tushunish rivojlantiriladi.

- Yozma til ko'nikmalari

Tarjima orqali matnlarni aniq, tushunarli va mantiqiy yozish ko'nikmasi hosil bo'ladi.

- Og'zaki nutq ko'nikmalarini rivojlantirish

Tarjima mashqlari nutqni tushunish va ifodalashga yordam beradi, ayniqsa og'zaki tarjima qilingan hollarda.

2. Tafakkur ko'nikmalari

- Tanqidiy fikrlash

Matnning mazmuni va ma'nosini aniqlash, noto'g'ri yoki noaniq joylarni aniqlash.

- Muammolarni hal qilish

Til o'rtasidagi farqlarni yengib o'tish uchun mos tarjima variantlarini topish.

- Kognitiv moslashuvchanlik

Turli til va madaniyatlar orasidagi farqlarni qabul qilish va moslashish.

- Diqqatni jamlash va tahlil qilish

Matnlarni diqqat bilan o'qish, asosiy mazmunni ajratib olish va to'g'ri tarjima qilish.

3. Madaniy ko'nikmalar

- Madaniyatlararo muloqot

Tarjima jarayoni madaniy kontekstni tushunish va hurmat qilishni rivojlantiradi.

- Empatiya va bag'rikenglik

Boshqa madaniyat va til vakillarining fikrini tushunishga yordam beradi.

4. Ijtimoiy ko'nikmalar

- Jamoaviy ish

Guruhlarda tarjima qilish orqali hamkorlik va muloqot ko'nikmalari shakllanadi.

- Kommunikativ ko'nikmalar

Tarjima natijalarini baham ko'rish, fikr almashish va munozaralarda qatnashish.

Tarjima amaliyotiga oid usullar o'quvchilarda nafaqat til bilimlarini, balki keng qamrovli tafakkur, madaniy va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi. Bu ko'nikmalar tilni chuqurroq anglash, samarali muloqot qilish va madaniyatlararo aloqalarni yaxshilashga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR

1. Torn, S. L. va Blek, R. V. (2007). Til va ijtimoiy tarmoq: til o'rganish va muloqotda ijtimoiy tarmoqning o'rni. Internet texnologiyalari va himoyalangan tranzaktsiyalar xalqaro jurnali, 1(1), 41-52.
2. Sharifovna, R. S. (2022). Class Size And The Learning-Teaching Process In Upper Classes. Journal of new century innovations, 14(1), 86-98.
3. Ushioda, E. (2011). Global davrda til o'rganish motivatsiyasi: Yaponiyada ingliz tili misoli. Xalqaro amaliy tilshunoslik jurnali, 21(1), 1-12.
4. Sattarova, D. (2024, January). Siyosiy Notqlikning Milliy Madaniy Va Lisoniy Tahlili (O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Ia Karimov Nutqlari

Asosida). In Международная конференция академических наук (Vol. 3, No. 1, pp. 5-7).

5. Nunan, D. (2003). Ingliz tilini amaliy o'rgatish. MakGrou-Xill.